

Міністерство освіти та науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Філологічний факультет
Кафедра української та зарубіжної літератур
Кафедра української філології і методики навчання фахових
дисциплін

**Поліаспектність творчості
Лесі Українки
(до 150-річчя з дня народження)**

Збірник наукових статей і тез

Одеса
Букаєв Вадим Вікторович
2021

УДК 821.161.2.09

П49

Рекомендовано до друку Вченою радою Південноукраїнського
національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського
(протокол № 4 від 28 жовтня 2021 року)

Редакційна колегія

Бандура Т. Й., кандидат філологічних наук, доцент –
відповідальний редактор;

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент –
відповідальний редактор;

Яремчук Н. В., кандидат філологічних наук, доцент –
відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української літератури Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова

Гармаш Л. В. – доктор філологічних наук, професор, професор
кафедри української літератури та журналістики імені професора
Леоніда Ушкалова Харківського національного педагогічного
університету Г. С. Сковороди

Поліаспектність творчості Лесі Українки : збірн. наук. статей і
П49 тез. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 188 с.

УДК 821.161.2.09

© Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2021

Література

1. Рихло П. Легенда про невмируще кохання (Історія кохання Трістана та Ізольди в літературі) / А. Волков, П. Рихло, О. Бойченко *Наскрізні сюжети і образи в літературах Європи*. Чернівці, 1998. С. 30-46.

2. Ткачук М. «Роман про Трістана та Ізольду» Ж. Бедье та поема «Ізольда Білорука» Лесі Українки: компаративний дискурс / Ткачук М. *Наративні моделі українського письменства*. Тернопіль. 2007. С.310-326.

3. Українка Леся. Ізольда Білорука. *Українка Леся. Твори* : у 2 т. Київ, 1986. Т. 1. 605 с.

4. Українка Леся. Літературно-критичні статті. *Українка Леся. Твори*: у 12 т. Київ, 1976. Т. 8. 316 с.

*Ольга Малицька,
студентка 4 курсу 1 групи
філологічного факультету
Науковий керівник – канд. філол. наук, викл.
Павлюк Н. Л.*

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА ЛЕСІ УКРАЇНКИ «У ПУЩІ»: ПОЕТИКАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Постановка проблеми. Дослідники творчості Лесі Українки неодноразово звертаються до аналізу жанрової специфіки її творів. Творчу спадщину поетеси, а саме драматичний доробок, вивчала значна кількість науковців, серед яких О. Бабишкін, М. Зеров, М. Кудрявцева, Л. Кулінська, Р. Кухар, Я. Полішук, І. Франко та багато інших. Актуальність художньої спадщини Лесі Українки зумовлює різноаспектне і повсякчасне дослідження її творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У значній кількості досліджень вчені приділяють увагу формуванню жанру драматичної поеми у межах письменницької діяльності Лесі Українки. Зокрема, О. Забужко і М. Зеров наголошують на вагомій ролі аматорського «домашнього» театру на становлення письменниці як драматурга: «Схоже, аматорський театр був для Лесі Українки головним каналом утилізації того «пакета» її мистецьких здібностей, який поза літературою, лишався незапотребованим, і її перехід до драматургії

зумовлено ще й потягом до пластично-музично-словесного синтезу, якого не годна забезпечити ні «чиста» лірика, ні «чиста» епіка» [1, с. 427].

Метою нашої статті є аналіз поетикальної специфіки драматичної поеми Лесі Українки «У пущі».

Виклад основного матеріалу. Творча спадщина Лесі Українки вміщує різноманітні вірші, пісні, поеми, драми, елегії, гімни, оповідання. У доробку письменниці значне місце посідають драматичні поеми «У пущі» (1897-1909), «Одержима» (1901), «Вавилонський полон» (1903), «Кассандра» (1903-1907), «На руїнах» (1904), «Осінь казка» (1905), «В катакомбах» (1905), «На полі крові» (1909), «Бояриня» (1910), «Адвокат Мартіан» (1911), «Оргія» (1912-1913).

«Дія в усіх драмах поетеси розвивається як боротьба ідей – змагання між двома чи й кількома різними світами думок, спрямоване на вирішення визначеної проблеми / сув'язі проблем» [2, с. 15].

Першою драматичною поемою Лесі Українки став твір «У пущі». Не один рік письменниця працювала над створенням зазначеного твору, додаючи чи трансформуючи окремі сцени. Зрештою, поема вийшла у світ в 1909 році.

У роздумах над стильовою приналежністю твору, дослідник С. Хороб дійшов висновку, що «... не претендуючи на узаконення чи абсолюту будь-якої схеми, все ж доводиться визнати, що класична концепція драматичних творів письменниці означена періодом з 1896 по 1905 роки; період, починаючи з 1905 року, більш знаменний важливістю неоромантичної концепції драми в окремих творах Лесі Українки. Справді, концепція грецької «мойри», фатуму чи «долі» увиразнено домінує під різним видом у таких драматичних творах Лесі Українки, як «Прощання», «Блакитна троянда», «Одержима», «Вавилонський полон», «На руїнах», «Кассандра», «У пущі»» [4, с. 76]. Рисами неоромантизму, що яскраво виявляються в аналізованому творі можемо назвати: поетизацію людини з прагненням свободи, зокрема творчої волі скульптора, непокірністю буденному існуванню (маємо на увазі пуританське обмежене суспільство), перевага індивідуалізованих образів, єдність емоцій та ідей, розкриття внутрішніх переживань і почуттів.

Тлом для розгортання подій у поемі стала Північна Америка XVII століття, а саме пуританська колонія у Массачузетсі та Род-

Айленд. Звичайно, у поемі згадуються й інші міста, зокрема Венеція, спогади про яку лунають з вуст центрального образу твору – Річарда Айрона.

Рушійною силою дії поеми виступає конфлікт між особистістю і суспільством, який простежується не лише на рівні підтексту, але й на рівні конкретних образів. Тобто, маємо справу з конфліктом, персоніфікованим в образах Річарда та Годвінсона. Річард – людина-творець, що прагне духовної свободи, талановитий майстер, вірний власним переконанням. Годвінсон – нищий проповідник, який загнав віруючих людей у духовну неволю і трактує Святе Письмо, як йому зручно («Посуває книгу Калєбові і читає, роблячи пропуски та натискуючи на особливо важні слова» [3, с. 83]). Леся Українка використовує прийом контрасту, протиставляючи два протилежні образи, з метою увиразнити конфлікт. Письменниця впродовж усього твору демонструє прихильне ставлення до Річарда, а проповідника зображає з іронією. Це можна побачити у сцені з комічним описом фігурки, яку зліпив Деві, орієнтуючись на образ Годвінсона:

«Се, бачиш, Годвінсон, – він довгополий,
круглоголовий, з книжкою в руках,
широкий рот, од вуха аж до вуха,
а вуха, бач, стримлять» [3, с. 16].

Хто з людей не погляне на фігурку, одразу впізнає знайоме обличчя, а дехто не може стримати сміху: «Дехто з громади не може вдержати сміху і захиляється за сусіда» [3, с. 75].

На жаль, конфлікт залишається невирішеним, його можна назвати фатальним, так як з нього немає виходу, адже у виборюванні свободи Річард занедбав справжній талант скульптора.

У структуру драматичної поеми Леся Українка вплітає пісні, які сприяють оживленню дії. Наприклад, під час роботи над скульптурою, Річард наспівує флорентійську пісню:

«Ой білі квіти на лілеї,
побачив я.
Лети до милої моєї,
душе моя!» [3, с. 50].

Пісня надає сцені піднесеного настрою, підкреслює натхнення майстра, насолоду, яку він отримує від роботи. В іншому епізоді скульптор співає баладу:

«Куди ви зібрались так пізно в дорогу,
мій Річарде, добрий мій пане?»

«Моя королево, моліться ви богу,
то легше на серці вам стане»

«Ніч темна на морі, – пождіть хоч до рана,
мій Річарде, добрий мій пане...» [3, с. 111-112].

Зазначений уривок пробуджує у героя спогади про сім'ю, а читач має змогу дізнатись про родину персонажа трохи більше, зокрема, про те, що це була улюблена пісня батька, натомість мати ненавиділа балади. Крім цього, пісні були засобом уникнення монотонності дії за рахунок трансформації метричного малюнка.

Авторські ремарки у драматичній поемі «У пущі» виконують декілька функцій, однак домінуючою є психологізація дійових осіб. Кожний погляд, опис голосу та міміки демонструють певні настрої, відображають внутрішні переживання та почуття. Наприклад, у сцені, коли мати наказала Крістабелі читати уголос слова Христа на підтвердження правильності зречення власного сина, авторські ремарки з градаційним описом голосу жінки відображають страх від осмислення того, про що йде мова: «читає тремтячим голосом» [3, с. 62] – «читає все слабшим голосом» [3, с. 62]. На відміну від Крістабелі, Едіта дочитує останні рядки «...твердим, сумним голосом» [3, с. 62]. Як матір, Едіта сумує від розуміння трагічності ситуації, але як віруюча людина, вона впевнена у правильності прийнятого рішення і ні на мить не замислюється над іншим виходом.

У ремарках Леся Українка повсякчас описує вираз обличчя дійових осіб поетичної драми з метою відобразити різноманітні емоції: відчай («Едіта, зціпивши руки, дивиться поперед себе поглядом, повним одчаю» [3, с. 89]), сум («Едіта зостається над книжкою, але не читає, дивиться поперед себе сумним, темним поглядом» [3, с. 62]), побоювання («Жінка (з боязким поглядом то на Річарда, то на Годвінсона й Кембля) Та я пожду... от тільки та біда з дитиною... коли б не вмерло» [3, с. 32]), лють («Крістабель умовляє його [Деві] нишком, він трясє головою з сльозами лютості на очах» [3, с. 77]), ворожість («Індіанка мовчить, вороже дивиться на Дженні» [3, с. 60]), стурбованість («Річард (одвернувся до статуї, щоб сховати свою ще не зовсім ущухлу стурбованість) Добровечір, панове!» [3, с. 100]), відчуття тріумфу («Раптово скидає покривало з великої статуї. Німа сцена. Видно по обличчях громадян, як у них побожна відразу бореться з натуральним подивом. У Річарда з'являється вираз тріумфу» [3, с. 91]).

Характерними є короткі, проте влучні авторські ремарки, які вказують на настрій і на те, яким голосом промовляються репліки: суворо, гнівно, іронічно, саркастично, сухо, покірно, фанатично, злякано, з жалем, сумно тощо.

Драматична поема «У пущі» сповнена біблійних образів та уривків сюжетів. Вони простежуються не лише у дискусіях Річарда та Годвінсона, Річарда та матері, а й у повсякденних діалогах. У творі наявна значна кількість біблійних образів, з якими порівнюються дійові особи. Можна зустріти образ відступника Петра, Сапфіри, дружини Потіфара, Іуди, вавилонського царя Навуходоносора, сестер Марти і Марії, Веселііла, Еліава тощо. Загалом біблійні образи вводяться у сюжетну канву поеми з метою експресивної характеристики певних дійових осіб, для надання окремим ситуаціям емоційності, народження асоціацій між біблійними сюжетами та дією драматичної поеми. Прикладом може бути порівняння Річарда з відступником Петром:

«Та що ж я відступлю?

Не можу я від хисту відступитись...

Як від Христа Петро?» [3, с. 68].

Імена Марти і Марії тісно вплітаються у сюжет драматичної поеми. Маємо на увазі згадану Річардом притчу, у якій:

«Марта дбала про потреби часу,

Марія ж прагнула того, що вічне» [3, с. 64].

Сестри мали протилежні характери (практична Марта і споглядальна Марія), вони стали символами різних напрямків у житті християн. Річард обирає шлях Марії, чим і визначив свою світоглядну позицію, виокремив найважливіше для себе – духовність.

Окрім персонажів з біблійних переказів перед читачем постають образи з міфології інших народів: нікси (у стародавній германській міфології під цією назвою мають на увазі водяних духів), Молох (бог сонця, вогню і війни у фінікійській і карфагенській міфології), Астарта (у сірійській і фінікійській міфології – богиня родючості і кохання). Введення у драматичну поему зазначених образів надає твору певної екзотичності.

Висновки. Отже, проаналізувавши драматичну поему «У пущі», можемо виокремити такі поетикальні особливості, які характеризують не лише зазначений твір, але й ідіостиль Лесі Українки: персоніфікований фатальний конфлікт, прийом контрасту, іронічна характеристика образів, введення в структуру драматичної

поеми пісень для уникнення монотонності оповіді, психологізовані авторські ремарки (як розлогі, так і короткі), біблійні образи, які порівнюються з дійовими особами драматичної поеми та виступають засобом надання емоційності окремим сценам.

Література

1. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Вид. 2-ге, переробл. й допов. Київ : Комора, 2014. 646 с.
2. Колошук Н. Драматургія Лесі Українки у контексті розвитку «нової європейської драми» на етапі символізму. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/334784616.pdf>
3. Українка Леся. У пущі. Українка Леся. *Зібр. тв. : У 12 т.* Т. 5. Київ : Наук. думка, 1976. С. 9-135.
4. Хороб С. Українська драматургія: кризь виміри часу. Івано-Франківськ : Лілея – НВ. 1999. 200 с.

*Марія Вольчева,
студентка 3 курсу 1 групи
філологічного факультету
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц.
Т. Й. Бандура*

АРХЕТИП ЛІСУ ТА ЙОГО ХУДОЖНЯ СИМВОЛІКА В ДРАМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ЛІСОВА ПІСНЯ»

Творчість Лесі Українки популярна не лише в Україні, а й у всьому світі. Художнє мислення письменниці часто формується засобом образної символіки, міфопоетики. Через це її індивідуальний стиль неодноразово стає предметом дослідження сучасного літературознавства. Звернувшись до жанру драми-феєрії, Леся Українка змогла поєднати у своєму творінні романтичне і міфологізоване начало. Досліджень було здійснено багато, але ми зупинимося на декількох актуальних статтях, які ґрунтовно розкрили тему міфопоетичного стрижня драми-феєрії «Лісова пісня».

Приміром, стаття П. Б. Кузьменко «Міфопоетика «Лісової пісні» Лесі Українки та «Дзвінкоблакитне» П. Г. Тичини (спроба компаративного зіставлення)» [4, с. 154]. У публікації розглядається міфопоетика «Лісової пісні» Лесі Українки через призму лісових образів-персонажів, які впливають на світогляд Мавки.